

TIDENS TANKER

Nr. 8. Årg. 1.

4 mars 1945.

KRIGENS SISTE FASE.

Ledende tyske nazister og naziorganer har aldri lagt skjul på at de har til hensikt å la en gerilja og partisankrig under en illegal kampeledelse avsløse motstanden etter Tysklands militære sammenbrudd. Det er ingen grunn til å tvile på at disse planer er alvorlig ment. Forberedelser til den nye form for nazistisk krigsføring hvor målet er å gi nazismen "overvintrings"-muligheter i etterkrigstiden, er gjort gjennom lengere tid og med vanlig tysk grundighet. De allierte har også fått erfare at advarslene til de tyskere som måtte samarbeide med fienden ikke har vært tomme ord: nylig ble den alliert-innsatte tyske borgermesteren i Aachen myrdet av tre uniformerte tyskere. Det var den første føling verden fikk med den tyske undergrunnsbevegelse, og det blir neppe den siste.

Ett er imidlertid å ta livet av ubeskyttede landsmenn som prøver å gjøre det beste ut av en fortvilet situasjon, noe annet å gjøre effektiv motstand mot de allierte millionarmer etter det militære sammenbruddet. Når de allierte har lyktes med invasjon i Normandie, nedkjempingen av Siegfriedlinjen og Østvolden, forseringen av Dnjestr, Dnepr og Rhinen, så vil de nok også make å gjøre ende på noen tusen desperate krigsforbrytere og oppfanatiserte partifeller, hvor de enn måtte søke skjul.

Den militære utvikling på vestfrontens sydlige avsnitt er også ved å krysse den nazistiske partisanlinjen på et viktig punkt. Syd-Tyskland som av nazikoryfenene er utsett som det fremtidige motstandssentrums kjerneland, står i fare for å bli isolert av general Pattons 7. panserarme. Forrådene av våpen og matvarer som gjennom lengere tid er oppmaganisert med geriljakampen for øye, vil sansynligvis falle i Pattons og hans menns hender uten å komme til anvendelse.

Vi oppholder oss såpass lenge ved de tyske partisankrigsplanene, fordi realiseringen og utformingen av disse planene antagelig vil bli avgjørende for hvordan utviklingen av krigens siste fase i vårt land vil arte seg. Så lenge et nazistisk motstandssentrum eksisterer, må en nemlig regne med at ordre vil utgå fra dette sentrum til alle tyske intakte kampenheter - inklusive styrkene i Norge - om å gjøre motstand til siste mann. Det er også en mulighet en må ta i betraktning at dette motstandssentrum, med Hitler og hans stab i øssisen, vil bli forlagt til vårt land i kampens aller siste fase. Skjer dette, er det sansynlig at troppene vil parere der Führers kampordre, hvor utsiktsløs kampen enn måtte fortone sig. Man har fremdeles grunn til å tro - så utrolig det enn høres - at Hitlers person - på tross av alle hans skjebesvangre feiltrinn og brutte løfter - enda er det samlede symbol for tysk kampkraft og motstandånd.

Morgendagens begivenheter ligger imidlertid skjult for oss. Idag vet vi ikke hvordan krigens siste fase vil arte seg - om vårt land vil bli krigsskueplass for en siste desperat og meningsløs tysk motstand, eller om de tyske tropper i landet lar sig passivisere på fredlig vis. Vi må imidlertid forberede oss på den værste mulighet - motstand fra enkelte nazistiske desperadosgrupper blir iallfall neppe til å undgå - og gjøre alt klart til åpen kamp. Vi vil ikke kjempe denne kampen alene. Våre veltrente styrker i Skottland er klar til innsats. Våre allierte vil forstrekke oss med den hjelp av mannskaper og materiell som oppgaven måtte kreve, og vi har også grunn til

å tro at Sverige vil være oss behjelpelig med å drive tyskerne ut av deres siste skanse om vår regjering anmodet det om det.

Til denne siste alvorlige kampen - som vi så inderlig håper å måtte slippe - må enhver nordmann idag gjøre sine forberedelser. Vi sikter ikke bare til de krevende oppgavene som påhviler våre hjemmestyrker. På mange måter må også den alminnelige mann og kvinne måtte ta del i striden. Vi minner om den allierte overkomandos direktiver hvor enhver landsmann blir pålagt plikt til å gå våre egne og våre allierte trooper til hånd på alle mulige måter. Våpenføre menn som idag ikke er sluttet til hjemmestyrkene, må i kampens time være forberedt på å tre inn i rekkene.

Også til norske husmødre vil tiden som kommer kunne stille større krav enn noensinne tidligere under okkupasjonen. Dersom åpen kamp bryter løs i Norge må en ikke regne med regelmessige forsyninger av noen art. Man vil resikere å stå uten tilgang på matvarer. Enhver husmor må se på denne mulighet. Det kan være vanskelig å legge noe unda av de små rasjonene, men det må gjøres.

Det er kanskje krigens største prøvelser vi går i møte. Vår nasjons solidaritet og kampvilje, motet og motstandsånden til hver eneste norsk kvinne og mann, vil bli satt på den siste og avgjørende prøve. Proven vil vi bestå, vi like bra som de andre befridde landene. Devisstheten om hva kampen gjelder vil gi oss mot og styrke til å bære de byrdene som måtte bli lagt på oss.

FREDSPROBLEMER OG EFTERKRIGSSPØRSMÅL.

Kvinnen i krig og etterkrig.

Kvinnen får aldri høre så mange vakre ord som under en krig, for mannen i felten symboliserer hun alt han savner, for ham blir hun selve freden. Det er landets husmødre som berger den kommende generasjon gjennom krigens redsler, og det er Røde-Kors-søstrene som hindrer de såredes lidelser. Men under en moderne krig med dens ubegrensede behov for soldater må kvinnene dessuten tre inn i alle yrker etter mennene som drar til fronter, og de utgjør en vesentlig del av arbeidsstokken i krigsindustrien. I denne krig er mobiliseringen av kvinnen gått enn videre enn under forrige verdenskrig, i stor utstrekning gjør de tjeneste i uniform som kontorpersonale i militæradministrasjon eller som funksjonærer i luftvernet. Det hører heller ikke til skjeldenhetene at kvinnen tar del i krigen med gevær i hånd. De russiske partisankvinner hører til krigens sagnhelter. Noen fullstendig oversikt over kvinnenes innsats i motstandsbevegelsen i de okkuperte land kan vi ennå ikke få, men de franske kvinner skal få stemmerett som lønn for sitt arbeid, og tallet på arresterte kvinner i alle tyskokkuperte land vidner om at de ikke har spilt noen ubetydelig rolle.

Uten kvinnenes hjelp er det umulig å føre krig idag, og den totale krig skåner ingen. Jødeforfølgelsene har ramt menn og kvinner, gestapo gjør ingen forskjell på mandelige og kvindelige patrioter, og bombene over storbyene respektløst hverken kjønn eller alder. Kvinnen har i sannhet oppnådd en likestilling hun aldri har bedt om. - En urgammel skikk fra en fremmed kultur streifer tanken. I gammel tid var det en lov for indiske krigere å skåne kvinner, bønder og kuer - de som førte slekten videre og skaffet livets opphold for folket. Men i den kampen på liv og død som raser idag, er alle slike hensyn kastet til side, når det gjelder selve våre elementære menneskerettigheter, selve livsgrunnlaget, kan ikke kvinnene holde sig borte fra kampen, - derfor parti-

sankvinner, derfor kvindelige soldater i den underjordiske befrielsesarme. Likevel får vi hate vi aldri kommer så langt i likestilling mellom kjønnene at kvinnene innrulleres i krigsmakten på samme måte som mennene. Den lille fredsgaranti som ligger i at halvbebefolkningen normalt står utenfor militærvesenet, skal vi ikke kaste vrak på. Naturen har gitt kvinnen hennes særlige oppgave, og den forlikes i lengden dårlig med krigsinnsats.

En annen ting er at fredsluttningen og oppryddningen etter krigen vil by et utall av humanitære oppgaver som kvinnene vil ha særlige forutsetninger for å ta del i. Og her trenger samfundet deres krefter og initiativ. Skal det lykkes å bygge opp et virkelig demokratisk Europa, med harmoni mellom landene og innenfor det enkelte land, må kvinnene trekkes inn i politikken i langt større utstrekning enn før.

En side av kvinnespørsmålet, nemlig omsorgen for barna, vil sikkert bli tatt opp sterkt av befolkningspolitiske grunner. Krigen har vært en blodtopping for alle land, og alle regjeringer vil være interressert i hurtigst mulig å få en sund og tallrik efterslekt i landet. Her må kvinnene være på vakt og sørge for at dette ønsket blir realisert gjennom en sund demokratisk politikk og ikke gjennom de reaksjonære metoder som har vært praktisert i Tyskland og Italia. Barnetrygd, moderne barnehaver, skolebespisning og støtte til arbeidshjelp i barnerike familier må være statens politikk, og ikke å stenge kvinnen ute fra arbeidslivet for å holde henne som avlsdyr i hjemmet.

Forutsetningen for all demokratisk kvinnepolitikk er full likestilling i arbeidslivet. Det må ikke gå denne gangen som etter forrige verdenskrig at kvinnene blir satt på porten når arbeidsløshetskrisen påny setter inn, men det nytter ikke å lukke øynene for de vansker som vil oppstå i forbindelse med demobiliseringen.

Det er klart at kvinnene øyeblikkelig må gå fra de stillingene de har over tatt midlertidig etter menn ved fronten. Vanskeligere blir spørsmålet når det gjelder arbeid som kvinnen ikke direkte har over tatt etter en frontsoldat, men som det nå står rekke av frontsoldater rede til å overta.

Endel av de kvinner som er gått inn i ervervslivet under krigen, vil foretrekke å ofre seg for hjemmet etter fredssluttningen, men det er lite usynlig at problemet løser seg helt på denne måte, og kvinnene må sikkert regne med å måtte ta en dyst for arbeidsretten. Frontsoldatene må hurtigst mulig i arbeid både av sosiale og rettferdsgrunner, men av samme grunner bør heller ikke kvinnene skyves ut av de stillinger de har kvalifikasjoner for å fylle. En kommer sikkert langt med en foreløbig nedskjæring av arbeidstiden - halvdagsposter for gifte kvinner har nå vært et ønskemål for mange.

Problemet om fordeling av arbeidskraften må sees under ett som det store samfundsproblem det er, og kvinnene må forlange at deres krav på arbeid blir innpasset i samfundsøkonomen like fullt som mennenes. Med en fornuftig administrasjon må det være mere enn nok arbeid til alle i det kriegsherjede Europa. Et ufravikelig krav må det være (et krav som slutt ikke har vært fylt hittil) at det blir tatt kvinner med i alle utvalg som planlegger gjenreisningsarbeidet. Og kvinnene skal ikke - som det ofte er tilfellet - bare ha en representant til pynt i disse utvalgene, men de skal ha en så fylldig representasjon at de virkelig kan gjøre seg gjeldene. - Enten det gjelder barneforsorg, boligbygging, industrireising eller fordeling av arbeidskraften, har kvinnene sine særlige interesser å vareta og sine særlige bidrag til løsningen av oppgavene. Samfundet har ikke råd til å undvære deres arbeid i de trange tidene som ligger foran oss.

POLITIKERNE VENDER HJEM.

Den kjente historiker og journalist Stephen King-Hall; har skrevet en artikkel i Observer om hva som kunde ha hendt hvis England hadde blitt okkupert av tyskerne i 1940. Han beskriver Englands befrielse på følgende måte:

"I 1946 ble England invadert av den kolossale amerikanske armada, som hadde erobret Irland allerede i 1945. Hele Storbritannia ble hurtig rensket for nazister. Chamberlain-regjeringen vendte tilbake fra Ottawa. Det gamle parlament trådte sammen for første gang siden den minneverdige dag i 1942 da Hitler hadde sittet i Speakerens stol og mr. James Maxton var blitt skutt ned etter et forsøk på å slå hodet i stykker på der Führer med hammeren. Rundt omkring på benkene så man de overlevende representanter for den engelske motstandsbevegelse. Aneurin Bevan som fremdeles var merket av nazisternes tortur (han var blitt fanget etter et misslykket forsøk på å redde Churchill ut av dødscellen i Brixton fengsel) var kommet direkte fra de walisiske fjell. Motstandsbevegelsens la passionaria, Megan Lloyd George satt side om side med den aldrende lord Winterton som i tre år hadde organisert og ledet motstandsbevegelsen blandt Londons ruiner. Etter en tale av Chamberlain som fremhevet nødvendigheten av å bevare ro og orden så budgettet kunde balanseres og dermed stabiliseres, reiste lord Winterton sig for å tale for motstandsbevegelsen. Han ble hilst med ville tilrop og en særlig begeistret frihetskjemper oppe på galleriet fyrte sin pistol mot loftet. Av Wintertons tale siterer vi: "Chamberlain har tilbragt de siste fem år i Ottawa og Washington. Vi har ofte lyttet til hans stemme i radioen. Det var sannelig en stemme som kom fra en annen verden. Jeg tillater mig å konstatere at premierministeren er litt ute av kontakt med den offentlige mening. (Bråkaktig tilrop og skudd fra galleriet.) Vi må betroe vårt lands fremtid til nye menn, friske på kropp og sjel."

Begivenhetene i underhuset ble den neste dag kommentert i en leder i New York Times: "De urolige scener som fant sted i Underhuset i går da regjeringen meddelte at motstandsbevegelsen vilde bli oppløst og at dens leder vilde bli utnevnt til generaldirektør for postvesenet, er et tydelig eksempel på hvorledes selv det britiske parlamentariske demokrati kan miste sin realitetssans. Det amerikanske demokrati vil bifalle den amerikanske øverstkommanderendes beslutning om å sende en panserdivisjon til London for å opprettholde ro og orden i hovedstaden."

RADIKALT VALG I FINNLAND.

"Nøyaktig et halvt år etter våpenstillstanden gikk det finske folket til riksdagsvalg. Det er det første frie alminnelige valg som er blitt holdt i noe krigsførende land siden krigen brøt ut. og dets resultat har derfor krav på stor interesse; ikke bare fordi det er bestemmende for Finnlands fremtid, men også fordi det gir visse holdepunkter for å bedømme den allminnelige politiske utvikling etter krigen. Valget ga en bekreftelse på den radikaliseringsprosessen som alle land som er kommet ut av krigen, har gjennomgått, enten de er allierte eller "fiendeland". Den finske riksdagen har fått et sosialistisk flertall, og venstreorienteringen innen arbeiderbevegelsen er kommet klart til uttrykk.

De spørsmål har vært dominerende i finsk politikk siden våpenstillstanden, og begge spillte en avgjørende rolle i agitasjonen foran valget: holdningen til Sovjetsamveldet og oppgjøret med de som har vært ansvarlige for den pro-nazistiske politikken. Det var disse strids spørsmål som gjorde at regjeringen Castren, som støttet sig på det russlandsfiendtlige samlingsparti,

og agrarpartiet, temmelig snart ble avløst av regjeringen Paasikivi, som bl.a. talte 7 av styremedlemmene i "Samfundet Finland-Sovjetunionen". Og det var holdningen til de samme spørsmål som slo dyne sprækker i det sosialdemokratiske partiet.

Striden innen sosialdemokratiet kan forenkles til formelen: For eller i mot Tanner. Tanner betraktes med rette som en av de politiske hovedansvarlige for den kurs Finland slå inn på, og oppgjøret med ham har derfor betydd et oppgjør med hele den vanvittige politikken den finske regjering har ført. Det kan synes underlig at Tanner fremdeles har en ganske sterk posisjon i finsk arbeiderbevegelse. Forklaringen ligger dels i at hans stilling rent tradisjonsmessig er sterk - bl. a. fordi han spillte en ledende rolle i kampen mot lappo-facismen, og dels i at han så fullstendig har behersket partiapparatet.

Opposisjonen mot Tanner-retningen var sterk allerede lenge før våpenstillstanden, men det hersket delte meningen innen partiet om hvor langt man skulde gå i retning av å ta sjansen på et brudd. "Sekslingene" - de seks sosialdemokratiske riksdagsmenn som ble ekskludert av partiet i 1940 og som året etter ble fengslet, innledet samarbeid med det nykonstituerte kommunistiske partiet. Innen det sosialdemokratiske partiet fantes det en gruppe omkring rådmann Keto som i langre tid hadde bekjempet Tanner-politikken, men opposisjonen fikk først virkelig tyngde da landsorganisasjonens formann Vuori visestatsminister Pekkala og Fagerholm sluttet seg til den. Opposisjonen gikk inn for at "sekslingene" skulde gjenntas i partiet uten betingelser, men på landsmøtet i november kunne det ikke oppnås flertall for dette. "Sekslingene" gikk så sammen med kommunistene i det såkalte folkedemokratiske forbundet, med den unge riksdagsmann Cay Sundström som leder. Folkedemokratene har to medlemmer av regjeringen: "sekslingen" Leino som finansminister og kommunisten Leino. Deres valgprogram går inn for at regjeringen definitivt skal fjerne alle fascistiske elementer i administrasjonen av selskapenes og storgodseierens landområder. Arbeidernes reallønn skal heves til førkrignivå, og alle unntakslover skal oppheves.

Det så lenge ut som sosialdemokratiet skulde undgå splittelse, iallfall til over valget, men i modten av februar besluttet partirådet å ekskludere de mest fremtredende sosialdemokrater som hadde inngått valgforbund med folkedemokratene. Eksklusjonen rammet bl.a. visestatsminister Pekkala, viseutenriksminister Svento og rådmann Keto, mens Vuori gikk ut av partistyret. Vensteregjeringen hadde dermed fått en betydelig forsterkning, men valgresultatet var likevel oppsiktsvekkende, da folkedemokratene, bortsett fra des egte organ Vaapa Sana - (Det frie ord) hadde fått publikasjoner, og Folkets Hus' lokaler ikke ble leid ut til deres valgagitasjon.

Av de andre partiene i Finland er det intet - kanskje Svenska Folkpartiet undtatt - som kan fralegge sig medansvaret i den politikk som er ført under og etter krigen. Samlingspartiet (høyre) har alltid vært russlandsfiendtlig og reaksjonært, og agrarpartiet er som helhet nesten like kompromittert som høyrepartiet. Framskrittspartiet bærer mindre ansvar for den politikken som er ført, men mye skyldes det partiets begrensede parlamentariske basis.

Efter valgene i Finland blir partistillingen i riksdagen slik:

Sosialdemokratene	53	(1939 : 85)
Folke­demokratene	49	(1939 : 40)
Agrarpartiet	47	(1939 : 56)
Samlingspartiet	28	(1939 : 25)
Svenska Folkpartiet	16	(1939 : 18)
Framskrittspartiet	7	(1939 : 6)
I.K.L. (Lappo) Forbuds		(1939 : 8)
Småbrukerne	2	(1939 : 2)

Frømdesles hevder alltså sosialdemokratiet sig som riksdagens største parti, når dertil kommer folkedemokratens 49 mandater, viser dette tydelig at en stor prosent av de 7 00 000 nye velgere (stemmerettsalderen er satt ned fra 24 til 21 år) ser garantien for Finnlands fremtid i at det blir ført en radikal politikk. Agrarpartiets tilbakegang var ventet, og Samlingspartiets ubetydelige fremgang er forklarlig på bakgrunn av at I.K.L.-stemmene for en alt overveiende del er gått til dette partiet. Svenska Folkpartiet er gått litt tilbake, visstnok fordi det er gått rykte om at regjeringen hadde til hensikt å bytte ut Porkala-området mot visse deler av Åland, noe som på Åland førte til en hjemmesittermentalitet. Mange hadde ventet at Framskrittspartiet skulde øke sitt mandattall fordi mange velgere derigjennom vilde demonstrere sin interesse for vestmaktene. Det ble ikke tilfelle.

Vælgene i Finland innebærer en orientering mot Sovjetsamveldet, og det er åpnet muligheter for et helt nytt tillitsforhold mellom de to land. På det sosiale og økonomiske område vil man uten tvil få oppleve store forandringer - en uomgjengelig forutsetning for at Finland skal kunne løse de enorme vanskeligheter som krigsgjelden, demobiliseringen, folkeforflyttingen og varemangelen har skapt.

KOMMENTARER:

Det tredje rikets totale sammenbrudd er et spørsmål om ganske få uker. Når vi tidligere har ment vi hadde seieren i hendene, har det ofte vist sig etterpå at vår optimisme bygget på for tynt grunnlag: et tysk nederlag på en av frontene, et svakhetstegn et eller annet sted - enten det nå gjaldt oljeforsyninger, transportvesenet eller virkningen av bombingene på befolkningen fikk oss til å tro at den tyske hær var sammenbruddet nær. Utviklingen har vist at slike formodninger, som gjerne hadde erfaringer fra forrige krig som grunnlag, ikke har holdt stikk. For den skal vi generøst gi titler rett at de menn som innen Tysklands civile og militære liv for lenge siden innså at krigen var tapet, fikk ingen muligheter for å gjøre sig gjeldende. Forhandlinger var utelukkende, og så ble det bare en vei tilbake - den som nå tilbakelegges i raskt tempo: å erobre et på forhånd sterkt ødelagt land bit for bit og opprette militærforvaltning i de besatte områder.

Av meldinger som er kommet i løpet av påsken skulde følgende oversikt gi et bilde av situasjonen: Ruhr-distriktet avskåret fra det øvrige Tyskland. Den 1. am. arme nordfra og den 9. am. arme sørfra har fått kontakt med hverandre ved Lippstadt. Modells armegruppe i Ruhr er den største gruppe av t. soldater som nå finnes i T., og den allierte overkom. frembeviser at det vil ta tid å nedkjempe den i ruinbyene, men at dette ikke vil hindre den fortsatte erobring i T. Ruhr var det siste store industridistrikt t. hadde tilbake etter tapet av Saar og Schlesia. Holland. 1. kan. arme har begynt angrep mellom Arnhem og Nijmegen. 2. br. arme rykket raskt nordover det westfalske sletteland. Mange større byer n. for Ruhr erobret. Bl.a. Münster, som ifølge en enkelt kilde er erobret eller omgitt. Gatekamper i Kassel. 1. am. arme trængt inn i byen. 3. am. arme kjemper like sør for byen. 7. arme trængt inn i byen Fulda og gått over elva ved samme navn og står 12 km. fra Eisenach, Heidelberg v. Neckar erobret. 1. franske arme har avskåret autostradaen Frankfurt-Karlsruhe. På 7 dager har de allierte tatt 140 000 fanger på vestfronten. Den røde hær rykker frem mot Wien. Kamper foregår på begge sider av Neusiedler-sjøen. Russ. har tatt Sopron og rykket inn i Wiener Neustadt. R. står 40 km. fra W. og 20 km. fra Bratislava. Lenger sør rykker de frem mot Grag. Sør for Balaton-sjø står russ. like utenfor den ung. by Nagykanizsa. - Landgangen på hovedøya i Rinkingruppen, am. største operasjon i Stillehavet. 1400 skip og 1500 fly deltok. Landgangen foregikk uten tap av skip eller mann. Am. har et 5 km. dypt fotfeste og har erobret 2 av de 5 flyplasser på øya. Man mener at den jap. garnison teller 60-80 000 mann.